

Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep. no

Høringsuttalelse til rapporten *En kunnskapsbasert kulturpolitikk* fra Kultur og ledelsesmiljøet ved Institutt for kommunikasjon, kultur og språk, Handelshøyskolen BI.

Vi viser til høringsnotat av 15. august 2012 hvor Kulturdepartementet ber om synspunkter på rapporten *En kunnskapsbasert kulturpolitikk* fra Kulturdepartementets eksterne forsknings- og utviklingsutvalg. Vi takker for anledningen til å komme våre synspunkter på den foreliggende rapporten.

Behov for langsiktig forskningssatsning

Aller først vil vi understreke at vi er svært glade for at det nå foreligger en rapport som så grundig gjennomgår og analyserer kulturpolitikkforskningens forutsetninger og utfordringer. Det eksterne forsknings- og utviklingsutvalget har gjort en god og viktig jobb for det kulturpolitiske kunnskapsfeltet. Vi setter spesielt pris på at rapporten understreker betydningen av å se langsiktige forskningsstrategier på den ene siden og behovet for kunnskapsproduksjon på kortere sikt på den andre i sammenheng. For å oppnå tilstrekkelig kvalitet på kortsiktige kunnskapsoppdrag er det viktig at forskningsfeltet gis mulighet til kontinuerlig aktivitet og utvikling. For at forskningen best mulig skal kunne bidra til politikktutforming, er det dessuten viktig at kunnskapsproduksjonen bidrar til refleksjon omkring forutsetninger for og konsekvenser av kulturpolitikk.

Kunnskapsbehov

Rapporten inneholder en lang liste med viktige forskningstemaer. Etter vårt syn dekker denne listen flere av de hovedtemaene det vil være behov for å øke forskningsinnsatsen på framover. Vi vil imidlertid legge til at det er behov for å styrke forskningen om ledelse og organisering i kunst- og kulturlivet og om kulturpublikum. Vi vil også utdype behovet for forskning om kulturnæringer.

Når det gjelder organisering og ledelse innen kultursektoren, er det mange utfordringer og uløste spørsmål som krever økt forskningsinnsats. Eksempler på viktige forskningsemner:

- Organisering og ledelse av kunstproduksjon
- Utforming av kunstinstitusjoners organisasjonsstruktur
- Organisering fram mot større publikumsorientering
- Nettverk som produksjonsform og som ressurs

- Ledelse av kunstinstitusjoner og fusjoner
- Ledelse av talenter og prestasjoner
- Styresammensetning og styrearbeid i kunst- og kulturvirksomheter

Det er dessuten behov for mer forskning om kulturpublikummet. Ikke minst er dette viktig med tanke på det flerkulturelle Norge og de kulturpolitiske målene om mangfold og sosial inkludering. Bare de mest ressurssterke kunstinstitusjonene har per i dag tilgang på data og undersøkelser om sitt publikum. Kulturbruksstatistikken til Statistisk sentralbyrå er på sin side for grovmasket til at den gir god nok kunnskaper til videre utvikling av kulturpolitikken og institusjonenes virksomhet. Med en økt satsning på kulturforskning bør derfor forskning på publikum være et prioritert område.

Når det gjelder forskning om kulturnæringer og kultur som næring, vil vi her framheve behovet for forskning på følgende emner:

- Organisering og ledelse av kulturentreprenørvirksomhet
- Strategiske modeller for kulturentreprenørskap
- Virkemidler for langsiktig utvikling av kulturentreprenørskap
- Nettverksbygging av kunstnere og kunstforetak
- Organisering av samarbeid mellom offentlige myndigheter, kultur og næringsliv for kultur som stedsutvikling og attraksjon
- Institusjonelle rammebetingelser for verdiskapning i ulike kulturnæringer
- Digitaliseringen av kulturnæringene
- Åndsverklovgivning og håndheving av denne i digitaliserte kulturnæringer

I tillegg henviser vi til notatet vi tidligere har sendt inn til Grund-utvalget og til arbeidet med ny handlingsplan for kultur og næring hvor vi utdyper behovet for forskning innen kulturnæringene (vedlagt).

Organisering

Som rapporten peker på, er det sammenlignet med medie- og idrettsområdet særlig behov for å styrke forskningen på kulturområdet. For å øke forskningsinnsatsen på kulturområdet trengs det et vesentlig løft i forskningsfinansieringen på området. Det er viktig at organiseringen av og virkemidlene for den kulturpolitiske forskningen er egnet til å realisere behovet for både langsiktig og kortsiktig forskning. Rapportens forslag om å etablere et Kultursektorens forskningsfond og et forskningssenter for kultur er etter vårt syn gode strategier for å ivareta kunnskapsbehovet på kulturpolitikkområdet. Disse forslagene bør utredes med tanke på å bli realisert. Slik vi ser det, vil det være viktig å satse på begge disse virkemidlene samt å sørge for at det finnes et mangfold av finansieringsformer og -kilder for kulturforskning. Som rapporten illustrerer, er det behov for å bygge opp flere og tyngrer forskningsmiljøer.

Modellen som antydes for forskningsfondet er interessant, ettersom den ivaretar både de ulike rollene bestillere av forskning på den ene siden og forskere på den andre har. Videre støtter vi ideen om å etablere et forskningssenter på kulturområdet. Som rapporten påpeker er det viktig at et slikt senter både blir en sentral forskningsaktør i feltet, og at senteret ivaretar et bredere sett av oppgaver, ikke minst

forskningsformidling og tilrettelegging for møteplasser mellom ulike aktører i sektoren og mellom forskere og forskermiljøer på feltet.

Vi er i hovedsak enig i at det er et godt grep å vurdere forskningsbehovene for de ulike fagområdene som sorterer under Kulturdepartementet separat. Ikke minst ser vi at de ulike forskningsstrategiene og nivået på forskningssatsningen innen medier, idrett inkl. frivillighet og kultur, fordrer ulik innsats framover. Likevel vil vi peke på behovet for å se forskningsbehovene i disse feltene i sammenheng. For eksempel sorterer filmbransjen forvaltningsmessig under mediepolitikken, men har svært mye til felles med andre kunst- og kulturuttrykk. Et annet eksempel er forholdet mellom frivillige og profesjonelle som kjennetegner svært mange av kulturområdene. Tenk for eksempel på hvilken betydning de frivillige har for avviklingen av de mange festivalene vi har i Norge.

Konklusjon

Kultur og ledelsesmiljøet ved BI er svært tilfreds med rapporten fra Kulturdepartementets eksterne forsknings- og utviklingsutvalg, men spiller inn noen ytterligere temaer og forskningsområder vi mener at rapporten i for liten grad dekker. Vi støtter forslagene om å etablere kulturforskningens forskningsfond og et senter for kulturforskning. Vi ser fram til oppfølgingen av rapporten og håper den blir fulgt opp med en offensiv og langsiktig satsning på kulturforskning.

Vennlig hilsen

Sigrid Røyseng,

Førsteamanuensis i kultur og ledelse

Innspill til Handlingsplanen for kultur og næring

Kunnskapshull og kompetansebehov i kulturnæringene

Av professor Anne-Britt Gran, Handelshøyskolen BI

Fokus i handlingsplanen skal være økt verdiskapning og lønnsomme arbeidsplasser i kulturnæringene. Jeg vil i dette innspillet peke på en rekke kunnskapshull og kompetansebehov i kulturnæringene.

Årlig oppdatering av kulturnæringenes betydning for norsk økonomi

Det er behov for en endelig definisjon og avgrensning av kulturnæringene. I dag finnes både NHDs *Kulturnæringens betydning for norsk økonomi* utført av MENON og Perduco Kultur (Anne Espelien og A-B Gran, 2011) og SSBs kartlegging i *Kulturstatistikk 2010* (2011). Disse to kartleggingene opererer med ulik avgrensning av kulturnæringene. NHD's kartlegging har med ikke-revisjonspliktige selskaper som utgjør hele 19 000 – hovedsakelig kunstnere med enmannsforetak. SSB har ikke disse med. SSB har valgt å ta med sysselsatte i sportsforretninger, noe som gir langt høyere sysselsettingstall enn den mye smalere avgrensningen som NHD nå opererer med. Poenget i denne sammenheng er kun å påpeke at man etter åtte år med kulturnæringskartlegging ennå ikke har samlet seg om en avgrensning og en standard måte å måle dette på.

Det trengs *en årlig* oppdatering av kulturnæringenes sysselsetting, lønnsomhet og verdiskapning med utgangspunkt i verdikjeden som i dag. Verdikjeden bør nyanseres etter modell fra den britiske kartleggingen. NACE-kodene til SSB bør "vaskes" ytterligere for å fjerne virksomheter som ikke er kulturnæringer. Det er bedre å ha en mindre og presist avgrenset kulturnæring, enn en stor og diffus en – det gjelder både med hensyn til politiske tiltak og en kommende nødvendig kompetanseheving i delbransjene.

1. Nærstudier av de enkelte delnæringene

Den overordnede kartleggingen av kulturnæringene inneholder i for liten grad dybdeanalyser av delnæringene. Den såkalte "kulturnæringen" blir fort en upresis og lite operasjonell samlesekk som omhandler alt fra de store mediehusene til et lite galleri med 1 ansatt. Det er åpenbart at potensialet for verdiskapning og økt lønnsomhet varierer mye mellom de ulike delnæringene. Musikk, design og film befinner seg i den ene ytterligheten med et stort verdiskapningspotensial, mens kunstnerisk virksomhet og kulturarv befinner seg i den andre ytterligheten. Disse forskjellene må tas til etterretning i utarbeidelsen av virkemiddelapparatet. En satsing på kultur *som* næring, må ikke ende opp med å kommersialisere institusjonsteatrene og kunstfotografene. Da kaster man barnet ut med badevannet.

Det må også innreflekteres at forskjellene *innad* i en delnæring er meget store; næringen "trykte medier" inneholder både de store mediehusene og forlagene, men også de små enmannsforlagene.

For å nyansere både den store kulturnæringssekken og delnæringene innad, trengs det analyser av foreliggende empiri per delnæring (SSB-tall og egne bransjetall mm). I dette arbeidet må det dessuten kartlegges *hva* som finnes av sekundærdata i hver delnæring, da dette i mange tilfeller ikke foreligger. En slik kartlegging bør også være internasjonalt orientert.

Casestudier av suksessbedrifter

Det bør videre gjøre grundige casestudier av ulike bedrifter. På dette området mangler en systematisk identifisering av vellykkede bedrifter og studier av disse som suksesscase. Hvorfor har disse lyktes og andre ikke? Hva er hindrene for å lykkes – hvor trykker skoen? Hva kan andre aktører lære av de suksessrike bedriftene? Hvis man skal sette inn politiske tiltak som virker, er man avhengig av mer dybdekunnskap både på bransjenivå og på bedriftsnivå.

Talentutvikling

Hvordan kan vi utvikle og støtte norske utøvere slik at de når opp i verdenstoppen innen sitt område? Her trenger vi komparative casestudier av individer: Sammenligninger av karriereløp for talentfulle utøvere som ikke har nådd opp med tilsvarende utøvere som har nådd toppen. Tilsvarende trengs komparative studier av delnæringene: Sammenligninger av rammevilkår og praksis i bransjer med varierende suksess i forhold til det å frembringe talenter i verdenstoppen. Her har kulturnæringene åpenbart noe å lære av idretten, og man bør undersøke hvilke aspekter og metoder som kan overføres fra idretten til kulturområdet.

Pengestrømmen

Hvordan er pengestrømmen, både den kommersielle og den offentlige, i de ulike delnæringene? Hvordan ser verdikjedene ut i de ulike delnæringene? Hvor i verdikjeden er verdiskapning og sysselsettingen størst? Hvor i verdikjeden finnes det propper og problemer som forhindrer lønnsomhet? Det er videre behov for å kartlegge og analysere sammenhengen mellom offentlig finansiering av kulturlivet og kulturnæringenes sysselsetting, produktivitet og verdiskapning – i forhold til alle de kulturberørte departementene og i forhold til forvaltningsnivåene stat, fylkeskommune og kommune. I den foreliggende kartleggingen kan man ikke skille ut den offentlige pengestrømmen i hver delnæring. Kulturaktører som er på de kommunale budsjettene, som kulturhus og biblioteker, er dessuten ikke med i kartleggingen, siden de ikke er registrert som egne foretak.

Praksis og teori

Bransjene sitter selv på den bransjenære kunnskapen om hvor skoen trykker og hva som skal til for å lette trykket. De pågående innspillskonferansene er derfor viktige. Samtidig kan bransjeaktørene være for tett på problemene til at de nødvendigvis ser de beste tiltaksløsningene. Tiltak på dette feltet bør derfor forankres *både* i den praktiske bransje-know how'en og basere seg på mer analytisk og faktabasert forskning/ utredning på hvor skoen(e) trykker og hvorfor.

Markedsorientering og eksport

Ett problemområde er identifisert i flere av delnæringene: Norske kulturnæringer og virkemiddelapparatet er i dag primært produksjons- og produktorientert ("få skapt produktet"), og for å øke verdiskapning og lønnsomheten i disse næringene vil det bli nødvendig å sette inn tiltak og kompetanseheving på områder rettet mot salg og forbrukeren: markedskommunikasjon, merkevarebygging, utvikling av nye forretningskonsepter. Styrkingen av norsk kultureksport er avhengig av denne vendingen mot marked og konsumpsjon. Synliggjøring av kultur på hjemmebane (ny opera, nye museer, festivaler, by:Larm) kan betraktes som et virkemiddel i eksportsammenheng – både av kulturvarer og av andre norske produkter. Synliggjøring av kulturprodukter og kulturtilbud i Norge kan utnyttes strategisk i norsk kultureksport.

2. Kreativitetsregnskap

Identifisere og kartlegge kreative yrkesgrupper både i og utenfor kulturnæringene, for å få tallfestet den kreative arbeidsstyrkens betydning for norsk økonomi. Kreative profesjoner finnes åpenbart ikke kun i kulturnæringene, og vi vet ikke hvor stor denne arbeidsstyrken er og hvilken betydning den har for innovasjonsevnen til bedriftene. Vi lager i dag et kun et slags ufullstendig kulturnæringsregnskap, og vi mangler et kreativitetsregnskap. Det finnes utviklet metodikk for et slikt regnskap, og flere land har i dag inkludert dette regnskapet i kartleggingen av kulturnæringens betydning. Det bør gjøres i Norge også.

3. Identifisere og utforske digitale innovasjonssystemer og sosiale nettverksmarkeder

Den store revolusjonen i alle kulturnæringene handler om digitaliseringen, men i noen næringer er den mer prekær enn i andre, fordi digitaliseringen endrer kulturverket fra fysisk produkt til immateriell tjeneste. Dette gjelder som kjent først og fremst musikk-, film- og bokbransjen. Ulempene tilknyttet digitaliseringen har vært den ulovlige fildelingen og problemer med å håndheve åndsverksloven. Fordelene er det globale internettmarkedet som digitaliseringen innebærer, et globalt marked som alle kulturnæringene har tilgang til, men som svært få utnytter maksimalt. I det globale digitale markedet ligger også det store potensialet for både kultureksport og synliggjøring av norskproduserte kulturvarer/tjenester.

4. Kultur og næring – sponning og samarbeid

Dette er også et område i vekst; både sponning og samarbeid mellom kulturaktører og bedrifter brer om seg. Årsakene er sammensatte og handler om begge parter i samarbeidet: Bedriftene har oppdaget kultursponning som effektiv markedsføring, internpleie og *corporate social responsibility*, og kulturlivet har blitt mer pragmatiske i forhold til å motta private penger. Noen bedrifter har også oppdaget det kreative potensialet i å samarbeide med kunstnere, og noen kunstnere finner det legitimt og utfordrende å ta slike oppdrag.

Per i dag eksisterer det to kunnskapsbaserte tilnærminger til kultur og næringsfeltet. Det ene er kartleggingen av sponsormarkedet for kultursponning og den andre er casestudier av relativt vellykkede samarbeid. Mindre kartlegginger og oppdragsforskningsrapporter er utført for Arts & Business Norway (Perduco Kulturs årlige kartlegging av sponsormarkedet og Agderforsknings casestudier i 2010) og for NHD (en SINTEF-studie av kunstnere i bedrifter i 2009). På dette feltet trengs det mer systematiske (kvantitative) og mer dyptpløyende (kvalitative) analyser av både sponsorater og av kunstnere som samarbeider med bedrifter. Relevante undersøkelsesområder er a) barrierer og motiver for å inngå slike samarbeid, b) hvilke forutsetninger er til stede i vellykkede samarbeid, c) hvilken kompetanseheving er nødvendig for å kunne skape flere suksessamarbeid d) utvikle metoder for å kunne måle den innovative og økonomiske gevinsten av slike samarbeid.

Tiltak på kunnskaps- og kompetansefronten:

1. Det bør opprettes et forskningsprogram som ivaretar forskningsobjektet "kulturnæringene".

Per i dag faller kulturnæringene bokstavelig talt mellom kulturprogrammer og næringslivsprogrammer i Norges forskningsråd, og de involverte departementer har heller ikke tatt ansvar for området. De ad hoc utredninger og kartlegginger som er gjennomført for NHD, KuD og Arts & Business Norway er langt fra tilstrekkelig for å utvikle den kunnskapsplattformen som disse kulturbransjene trenger for å vokse.

2. Det bør kanaliseres kunnskapsmidler direkte til kulturnæringsaktører/nettverk, slik at de kan bidra til å profesjonalisere bransjene der det trengs.
3. Den akademiske forskningen på feltet og den bransjenære profesjonaliseringen bør skje i tett samarbeid, slik at man kan trekke på hverandres spisskompetanse.